

TALL 23

**Cant IV
Lo Pirineu**

D'or verge és feta la real carrossa, d'argent, perles i vori ramejada; set genis en set anys l'han fabricada dins un palau de fades d'Orient; al florejar les pirenaïques cimes sa roda de set raigs vola lleugera, en l'herba i neu sense deixar rodera, com lo carro del sol pel firmament.	5
Des del palau alabastrí davallen del Pla Guillem a les Collades Verdes i de Rojà les àrides esquerdes, que el granat enriqueix, fugen volant. Deixen, anella del Pirene altívol, l'aturonada Costabona enrere, que solda el Canigó a la cordillera com a cadena aurífica un brillant.	10 15
Com jardinera, la vall d'Eina els mostra, al veure'ls serrejar per la muntanya, la faldada de flors que a la Cerdanya aboca al nàixer cada jorn d'abril; i, amb mots d'amor distretes ses orelles, indignes són d'oïr vostra cantúria, oh serafins!, que en aquella hora, en Núria, bastíeu per la Verge un camaril.	20
Per què t'amagues, Camprodon fresquívol, violeta del bosc en ta ribera?; en ton sojorn d'eterna primavera no vols que sentin tos suaus olors? Ribes, i tu, pastora del Pirene, que en lo Freser véns a mirar ta cara, no vols que vegem ta hermosura encara?; poncelles, ja us veuran quan siau flors.	25 30

TALL 24

De puig en puig pel coll de Finestrelles s'enfilen de Puigmal a l'alta cima; tota la terra que el meu cor estima des d'ací es veu en serres onejar: Olot i Vic, Empúries i Girona, i allà, en lo cor de l'espanyola Marca, lo Montserrat, de quatre pals com barca que d'Orient la Perla ens ve a portar.	35 40
Un gran arbre ajagut és lo Pirene que mira ses brancades poderoses esbadiar-se de València a Roses, entreteixir-se amb serres i turons, on penja, com ses flors immusteïbles, les blanques caseries i vilatges i, més a prop del cel, los ermitatges, que en semblen, allí dalt, los escalons.	45
Per la muntanya d'on lo Segre brolla van a Toses florit i al Pla d'Anyella, on troba flors la petonera abella, regalèssia balsàmica l'anyell; i, com jai que per nins se deixa vèncer, a llur carrossa d'or l'espatlla abaixa l'Alp gegantí, que una pineda faixa com cap de monjo un cercle de cabell.	50 55
Lo clot de Moixeró, verdós i ombrívol de sos avets i pins entre les branques los veu passar, com dues perdius blanques, de l'estèril Cadí per lo cristall, on l'estràmpol isard per refrigeri troba sols, amb lo liquen de l'altura, les perles de l'aurora i l'aigua pura de la font regalada del Cristall.	60

TALL 25

És del Cadí la serralada enorme ciclòpic mur en forma de muntanya que serva el terraplè de la Cerdanya per on lo Segre va enfondint son llit. Resclosa fóra un temps d'estany amplíssim, a on, en llur fogosa juvenesa,	65 70
aqueixos cims miraven la bellesa de son alt front avui esblanqueït.	
Avui l'estany no hi és, i alta muralla d'un castell de titans és eixa serra, per escudar la catalana terra fet sobre el dors del Pirineu altiu. Noufonts, Carlit i Canigó i Meranges són ses quatre ciclòpiques torrelles i són eixos turons ses sentinelles on encara les àligues fan niu.	75 80
Lo vell Puigmal d'espalla rabassuda és l'arx d'aqueixa altiva fortalesa, que en set-cents anys lo sarraí no ha presa, fent-hi bocins la llança fulgurant. Prop d'on Cadí amb lo Cadinell encaixa s'alça el doble turó de Pedraforca; és del castell la inderrocable forca, feta, si cal, a mida d'un gegant.	85
Atravessant lo Sícoris aurífer, la carrossa es desvia vers Salòria; la Seu d'Urgell, com pàgina de glòria, llueix enmig d'un pla sedós i verd; per fer-li de vinyetes argentines lo Valira i lo Segre se junyeixen i de verdor corones li teixeixen amb lo cel i la terra de concert.	90 95

TALL 26

- Contempla el jove feixes i boscatges
i, darrere els pradells de la Regina,
una esmaragda en forma de petxina,
tota plena de perles i de flors: 100
és la vall delitosa de Setúria;
quan amb son bes primer l'alba l'arrosa
sembla l'àurea conquilla en què flairosa
del mar isqué la reina dels amors.
- Lo riu de Santa Magdalena ombrívol 105
cap a Occident la fada ribereja,
passant pel bosc, perquè Gentil no veja
de Sant Joan de l'Erm los ermitants.
De cim en cim va de Rubió a Pentina,
i, sota Bresca, en Collegats, li ensenya 110
la rica Argenteria que en la penya
parà algun geni amb enciseres mans.
- Cortinatges de tosca i brodadures,
cascades d'argent fos en l'aire preses,
garlandes d'heura en rics calats suspeses, 115
d'alguna fada finestró diví,
de lliri d'aigua i de roser poncelles,
com ulls closos de verges que hi somien,
tot hi és blanc, com los coloms que hi nien,
papallones gentils d'aquell jardí. 120
- Volant als cingles de Montsent, li ensenya
les cascades bellíssimes de Gerri,
i en Cabdella, en Espot i Biciberri
constel·lacions d'estanys d'atzur verd:
les tres valls de Pallars, que la calitja 125
de boirina amb son ròssec emmantella,
li semblen solcs que gegantina rella
a les tres branques del Noguera ha obert.
- Li fa veure Boí, eixa flor que es bada
d'un caos de granit en les entranyes, 130
i d'aqueix bosc de puigs, ombres estranyes,
la roca dels dos Homes Encantats;
i, dant més brida a les esquerpes daines,
al cim de Neto maleït s'enfila,
com qui, vistos los baixos de la vila, 135
vol veure-la millor des dels terrats.

TALL 27

LA MALEÏDA
(Maladeta)

Veu's(e)-la aquí; mirau sa gegantina altura:
se queden Vinhamala i Ossau [Aussau] a sa cintura,
puig d'Alba i la Forcada li arriben a genoll;
al peu d'aqueix olímpic avet de la muntanya, 140
són salzes les Alberes, Carlit és una canya,
lo Canigó un reboll.

Dels rius Garona i Éssera sa gran gelera és mare;
Aran, Lis i Benasca podrien dir-li pare,
Mont Blanc i Dhualgiri li poden dir germà; 145
a continents més amples d'ossada serviria,
a l'àngel, per tornar-se'n al cel, de graderia,
de trono a Jehovà.

Un cedre és lo Pirene de portentosa alçada;
com los aucells, los pobles fan niu en sa brancada, 150
d'on cap voltor de races desallotjar-los pot;
quiscuna d'eixes serres, d'a on la vida arranca
son vol, d'aqueix superbo colós és una branca,
ell és lo cap de brot.

Cabdill és d'eix exèrcit en orde de batalla, 155
la torre que domina la colossal muralla,
entre eixes mil arestes del temple el campanar,
lo Goliat d'eix rengle de filisteus deforme,
d'aqueixos pits i braços l'altívol front enorme
que es veu de mar a mar.

Al bes del sol llueixen son elm i sa corassa, 160
l'un fet de neus eternes, l'altra d'un tros de glaça
de dues hores d'ample, de quatre o cinc de llarg;
los núvols en sa espatlla són papallons que hi volen,
i eix quadro, on llums, tenebres i tinta i foc rodolen, 165
té el firmament per marc.

Que altívola és sa calma!; que esplèndida sa roba!
Perquè sia sa règia corona sempre nova
argent li dóna l'alba, lo sol son or més fi;
besen son front, quedant-s'hi per joies, les estrelles, 170
i a voltes diu que hi para, volant pel cel entre elles,
son vol lo serafí.

TALL 28

Los catalans que hi munten estimen més llur terra,
veient totes les serres vassalles de llur serra,
veient totes les testes als peus de llur tità; 175
los estrangers que obiren de lluny eixa muntanya,
–Aquell gegant –exclamen–, és un gegant d’Espanya,
d’Espanya i català.–

Veü l’Ebro i lo Garona, Mediterrà i Atlàntic, 180
com eternal espectre sentint llur plor o càntic,
los pobles veü que arriben, los pobles que se’n van;
del Cid veü lo teatre darrere el blanc Moncayo,
i ençà dels puigs d’Astúries, alt trono de Pelayo,
la fossa de Roland.

Les àligues no el poden seguir en sa volada 185
i a reposar s’aturen, si emprenen la pujada
des de la soca als aspres cimials dels Pirineus;
los núvols, que voldrien volar fins a sa testa,
si no els hi puja l’ala de foc de la tempesta,
s’ajauen a sos peus.

Mes tot sovint hi munten i torna sa corona 190
nou Sinai feréstec a on llampega i trona;
lo torb arramba els còdols que el gel li va partint,
llançant-los a l’abisme com trossos de la terra,
mentres, fuet de flames, lo núvol a la serra 195
amb llamps va perculdint.

Aucells aquí no crien, ni flors les primaveres,
los torbs són l’aucellada, ses flors són les geleres,
ses flors que quan se baden cobreixen lo vessant;
les gotes de rosada que en surten són cascades 200
que salten per timberes i cingles esverades,
com feres udolant.

TALL 29

Damunt lo glaç negregen granítiques arestes,
com d'ones formidables esgarrifoses crestes,
illots de roca dreta sortint de mars de gel; 205
emmerletades torres d'una ciutat penjada,
com son Pont de Mahoma damunt la nuvolada,
enmig de terra i cel.

Hi pugen los pedraires ací en les hivernades,
los penyalars granítics a rompre a barrinades? 210
Los pedraires que hi pugen o baixen són los llamps,
que els llancen arrancant-los d'arrel i els migparteixen
amb los pregons abismes i rius que los glateixen,
parlant-se amb trons i brams.

Amb tres d'aqueixes pedres faries, Barcelona, 215
la cúpula i lo frontis que espera per corona
ta seu, que ella mateixa corona és del teu front;
i amb totes les que en esta pedrera esteses jauen,
podrien d'una peça refer-se, si mai cauen,
totes les seus del món. 220

Bocins són de cinglera, són óssos de muntanya,
carreus del mur que allunya la França de l'Espanya,
palets que cercarien los rabassuts gegants
si, envolts en rufagosa, massissa pedregada,
l'Olimp prop de sa cima veiés altra vegada 225
lluitar déus i titans.

Per què Déu entre abismes posà tanta grandesa?
Per què velà de núvols la torre que al cel besa?
Perquè al baixar a terra tingués un mirador
on l'home, bo o mal àngel sens ales, no hi fes nosa, 230
quan a sos peus somia la terra, com esposa
lo somni de l'amor.

TALL 30

Mes per son Déu té sempre la terra alguna espina;
en hàbit pobre, vesta amb què pel món camina,
un vespre a la cabanya trucava d'uns pastors; 235
ni llet, ni pa, ni aigua, ni acolliment li daren,
per traure'l de la pleta los gossos li aquissaren,
los gossos lladradors.

Un rabadà, tan pobre que dorm a la serena,
se lleva la samarra per abrigar sa esquena; 240
donant-li pa i llet dolça, li diu: –Menjau, beveu.–
Quan obre a punta d'alba son hoste les parpelles,
diu al pastor: –Tes cabres aclama i tes ovelles,
i fuig darrere meu.–

Fugí i, veient al pobre davant desaparèixer, 245
mira la serra, l'altra ramada no hi veu péixer:
penyals són les ovelles, penyals los blancs anyells,
lo cabridet anyívol, lo boc, lo gos d'atura,
i llurs pastors, que encara ne tenen la figura,
penyals eren com ells. 250

Des de llavors, a vista de l'espectacle horrible,
girant lo cap se senya lo passatger sensible,
lo quadro a l'ensenyar-li de lluny algun bover;
la flor deixa aquells marges, l'aucell fuig d'aquell aire,
com en les migdiades d'estiu fuig lo dallaire 255
de l'ombra del noguer.

Fugiu també vosaltres, pastors i excursionistes;
com les visions e històries, aquí les flors són tristes,
est hort de roses blanques cobreix un gran fossar,
dessota cada llosa de marbre un clot se bada, 260
la neu és lo sudari amb què traidora fada
vos vol amortallar.

TALL 31

A voltes dins ses coves de vidre sona i canta;
lo viatger ou música suau sota sa planta;
ai d'ell, si no fa al càntic de la sirena el sord! 265
Lo pont de neu se trenca que amaga la gelera
i és la clivella on veure-la somia una rodera
del carro de la mort.

Mirau la cima excelsa tot allunyant-ne els passos,
mirau sa cara, sense voler dormir en sos braços; 270
paranys amaga horribles amb plecs del seu vestit.
De Neto, déu celtíber, és filla la deesa;
però fugiu; sa nua bellesa és la bellesa
de l'àngel maleït.

Mes, com sobre sepulcre desert herba florida, 275
més alt que el dels abismes un àngel bell vos crida:
és l'àngel de la pàtria, que guarda els Pirineus;
amb ses immenses ales cobreix la cordillera,
amb l'una el promontori tocant de cap d'Higuera
i amb l'altra el cap de Creus.

Quins crits més horrorosos degué llançar la terra 280
infantant en ses joves anyades eixa serra!
Que jorns de pernabatre, que nits de gemegar,
per traure a la llum pura del sol eixes muntanyes,
del centre de sos cràters, del fons de ses entranyes, 285
com ones de la mar!

Un jorn, amb terratrèmol s'esbadellà sa escorça,
resclosa d'on al rompre's brollà amb tota sa força
un riu d'aigües bullentes d'escumes de granit,
que al bes gelat dels aires se fixa en la tempesta, 290
i el mar llançà, per fer-lo més alt, damunt sa testa
sos peixos i son llit.

TALL 32

Passaren anys, passaren centúries de centúries
abans que s'abrigassen de terra i de bosquíes
aqueixes ossaments dels primitius gegants, 295
abans que tingués molsa la penya, flors les prades,
abans que les arbredes tinguessen aucellades,
les aucellades cants.

Pel gel i rius oberta, prengué la cordillera
agegantada forma de fulla de falguera; 300
com solc sota l'arada quan cada vall s'obrí,
quan a l'amor i vida la plana fou desclosa,
Déu coronà la cima més alta i grandiosa
d'eix guaita gegantí.

I Espanya, que tenia ja un mar en cada espona, 305
sols per bressar-la i fer-li murmuri al llit de l'ona,
que per barrons té els Picos d'Europa i lo Puigmal,
per cobrecel sens núvol lo cel d'Andalusia,
per fer-li de custodi, tingué des d'aquell dia
un àngel al capçal.

Mirau-lo allí entre els arbres alçar la noble testa:
apar una boirada sa vagorosa vesta;
de blanques se confonen ses ales amb les neus,
de gel és sa corassa, de llum sa cabellera
que amb la del sol barreja, mentres bramant com fera 315
lo torb juga a sos peus.

A sos genolls arrima la formidable llança
que veuen des d'Ibèria, que obiren des de França,
semblant a la capçada d'un pi descomunal;
quan la maneja, fent-la llampeguejar en guerra, 320
quan bat ponts i muralles, volant de serra en serra,
s'hi aixeca el temporal.

Mes ara, desarmant-los, d'amor amb llaços dobles
llicant va cada dia més fort eixos dos pobles:
los que veïns són ara, demà seran germans; 325
i, com una cortina fent córrer eixa muntanya,
la gloriosa França, l'heroica i pia Espanya
se donaran les mans.

TALL 33

- Cego d'amor, Gentil no obira l'àngel;
sols veu de cap a cap l'enorme serra, 330
de mar a mar l'esmaragdina terra,
la volta de safir de pol a pol,
al temps en què a les ones ponentines,
que amb lo cel fan una mateixa faixa,
rossoladissa entre les boires baixa 335
l'àurea carrossa flamejant de sol.
- Flordeneu de la seva mou les brides,
i a Gentil amadíssim per complaure,
de Pomèro florit vola a Campsaure, 340
serrejant sempre entre Viella i Lis,
i anega la seva ànima en los dolços
remors de rius, cascades i bosquíries,
de rossinyols entre seus cantúries
i música i perfums de paradís.
- Què són los Pirineus?: serpent deforme 345
que, eixint encara de la mar d'Astúries,
per beure l'aigua a on se banya Empúries,
atravessa pel mig un continent.
Quan ja a la mar Mediterrànea arriba,
al mirar-la, potser, tan espantable, 350
amb un colp de sa espasa formidable
en dos lo migpartí l'Omnipotent.
- Entre sos dos bocins, que el colp allunya,
vers França l'un si l'altre vers Castella,
verda, soliu, agraciada i bella 355
obre son si florit la Vall d'Aran.
Atrets per sa verdor fresca i gemada,
los dos enamorats sovint s'hi giren,
mes prompte ses belleses no s'obiren,
puix l'ombra de la nit los va abrigant. 360
- Vora els turons de Montoliu i d'Orla
s'obre el pla de Beret a ses mirades,
llibre format de dues serralades
que té lo Piriueu per faristol;
ses lletres són congestes argentines, 365
i dos rius que bessons s'hi despedeixen
distints realms a regar parteixen,
l'un vers on naix, l'altre on mor lo sol.

TALL 34

- Ella segueix les aigües del Noguera,
bellugadís espill de les estrelles, 370
emmirallant-se, tot volant, entre elles
al costat de son jove cavaller;
mes prompte de la riba que s'enfonsa
surt i faldeja els cingles de l'esquerra,
per mostrar a Gentil l'aguda serra 375
que du a son front la creu de sant Vallier.
- Coflenç e Isil ensenyen ses boscúries,
sos verds pletius, farigolars i prades,
sos llacs Auba, vall d'Arse ses cascades,
cabellera de cingles i turons, 380
torrents que des dels núvols a la terra
per escala de timbes se rebaten
al còrrec pregoníssim on se baten
amb l'esperit del gorg a tomballons.
- A la tèbia claror de la celístia 385
la lluna uneix la seva blanquinosa,
plugim de fulles d'argentina rosa
que el puig copsa amb la falda de sa vall:
s'abriguen les pinedes adormides
amb aquell vel de calitjosa glassa, 390
i amb aquells raigs, del llac en l'ampla tassa,
juga del riu l'arruixador cristall.
- Vessant-se'l d'un a l'altre amb dolç murmuri,
los tres llacs de Tristany són més hermosos,
Puigdalba i Fontargent més blanquinosos 395
amb llur brial de neu que mai se fon.
Les valls d'Ordino i d'Incles són més plenes
d'harmonies, de somnis i misteri
als raigs que hi deixa ploure l'hemisferi,
ala serena de qui cova el món. 400

TALL 35

Contornejant la coma d'Or herbosa,
segueixen la riera de Font Viva,
per una branca de sa verda riba
escalant la muntanya de Carlit.
Quaranta estanys blavosos lo coronen, 405
quaranta estanys de virginal puresa;
en quiscun d'ells amb tota llur bellesa
se miren tots los astres de la nit.

Sota sos peus alats estrelles veuen 410
passar, damunt sos fronts i entre les branques
dels negrosos avets, com perles blanques
que fugen a ruixades pel cel pur;
i reflectint lo firmament en l'aigua,
al vorejar los dos ses clares ones,
entre boirines i celístia a estones 415
creuen seguir los astres per l'atzur.

Com àliga real que el vol abaixa,
declina el carro d'or a la Bullosa,
en prat esmaragdí rúbrica hermosa,
xifra d'argent brodada en verd domàs; 420
i d'aquell riu la cinta anguilejanta
al peu del Canigó les daines guia,
on ja la goja el seu gojat voldria,
tement que un altre amor no li robàs.

Lo pastor, que a sos passos se deixonda, 425
obrint mig somnioses les parpelles,
creu que baixen del cel dues estrelles
per qui en la terra algun amor somriu;
les estrelles, que des de l'hemisferi
aguaiten, creuen veure amb sa coloma 430
un colomí d'immaculada ploma
que al cim d'un campanar vola a fer niu.

Cant IV. Lo Pirineu dins *Canigó*

Volum segon de "Totes les Obres" de Jacint Verdaguer: "Poemes llargs .Teatre", a cura de Joaquim Molas i d'Isidor Cònsul, Barcelona: Proa, 2003.

Reproducció autoritzada per Grup 62.